International Journal of Public Finance
E-ISSN: 2548-0499 DOI: 10.30927/ijpf.1078462
2023 | Vol. 8 No. 1 | pp. 1 – 22
homepage: https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijpf

# Salgının Bankacılık Sektörüne Etkisi ve İzlenen Vergi Politikaları: Ampirik Bir Yaklaşım

**Ökkeş Kısa**[1]

***RESEARCH ARTICLE***
***Araştırma Makalesi***

**MAKALE BİLGİSİ**

Gönderme: 24.02.2022
Düzeltme : 20.09.2022
Kabul : 07.11.2022
Yayın : 30.06.2023

iThenticate benzerlik oranı: %18

**JEL Kodu:**
G2, G21, G28

**Anahtar Kelimeler:**
Salgın, Bankacılık Sektörü, Maliye Politikası

**Ö Z**

Bankacılık sektörü, geçmişten günümüze fon fazlası olanlardan fon ihtiyacı olanlara kaynak aktararak ekonomik büyümeye olumlu katkılar sağlamaktadır. Salgının ekonomi üzerindeki olumsuz etkisini en aza indirme görevi bankacılık sektörüne verilse de bankacılık sektörü de salgından olumsuz etkilenmektedir. Bu nedenle salgının bankacılık sektörü üzerindeki etkisinin belirlenmesi önemlidir.

Çalışmanın amacı, salgının bankacılık sektörü üzerindeki etkisini istatistiksel yöntemlerle analiz etmektir. Bu kapsamda salgın öncesi 22 aylık dönem ile salgın sırasındaki 22 aylık dönemdeki bazı değişkenler eşleştirilmiş t-testi ile analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda bankaların performans göstergelerinden kredi/mevduat oranı, özkaynak ve aktif karlılığı oranları ile net faiz marjlarının düştüğü ve salgının bankacılık sektörünü olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır. Bankaların performans göstergelerindeki düşüşü önlemek ve aracılık maliyetlerini azaltmak için maliye politikası araçlarından biri olan vergilere ilişkin bir düzenleme yapılması gerekmektedir.

**Citation:** Kısa, Ö. (2023). "Salgının Bankacılık Sektörüne Etkisi ve İzlenen Vergi Politikaları: Ampirik Bir Yaklaşım". *International Journal of Public Finance*. 8(1), 1-22. https://doi.org/10.30927/ijpf.1078462

# The Impact of the Pandemic on the Banking Sector: An Empirical Approach

**ARTICLE INFO**

Submitted : 24.02.2022
Revised : 20.09.2022
Accepted : 07.11.2022
Available : 30.06.2023

**A B S T R A C T**

From past to present, the banking sector provides positive contributions to economic growth by transferring resources from those who have surplus funds to those in need of funds. Although the task of minimizing the negative impact of the epidemic on the economy is given to the

[1] Res. Assist., Inonu Universty, Department of Public Finance, Türkiye, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9907-3896, okkes.kisa@inonu.edu.tr

This is an open access article under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license.
© 2023 The Author. Published by International Public Finance Conference / Türkiye

iThenticate similarity score: 18%

**JEL Codes:**
G2, G21, G28

**Keywords:**
Pandemic, Banking Sector, Fiscal Policy

banking sector, the banking sector is also adversely affected by the epidemic. For this reason, it is important to determine the impact of the epidemic on the banking sector.

The aim of the study is to analyze the effect of the epidemic on the banking sector with statistical methods. In this context, some variables in the 22-month period before the epidemic and the 22-month period during the epidemic were analyzed with the paired t-test. As a result of the study, it was concluded that the loan/deposit ratio, equity and return on assets ratios and net interest margins, which are among the performance indicators of banks, decreased and the epidemic negatively affected the banking sector. In order to prevent the decrease in the performance indicators of the banks and to reduce the intermediation costs, it is necessary to make a regulation regarding the taxes, which is one of the fiscal policy instruments.

## Extended Summary

As it is known, the banking sector has been seen as one of the causes of the crisis in the crises that have taken place up to now. However, during the pandemic period, the banking sector was not seen as the cause of the crisis but was seen as a solution tool. Considering that the pandemic, which is a health crisis, also affects the economy and the study of Lagoarde-Segot and Leoni in 2013, it is necessary to analyze the effect of the pandemic on the banking sector in order not to deepen the economic crisis, and this constitutes the purpose of the study.

There are many studies in the literature to examine the impact of the pandemic on the banking sector. Most of these studies generally focused only on the impact of the pandemic on the banking sector, while others addressed monetary policy recommendations. In this context, this study approaches the impact of the pandemic on the banking sector within the framework of fiscal policy.

In the study, some banking sector data, 22 months before the pandemic and 22 months during the pandemic (2018 March-2020 February and 2020 March-2021 December), published by the Banking and Regulatory Board were used. Paired t-test was chosen as the analysis method.

As a result of the analysis, while loan amounts, non-performing loans, securities, deposit amounts, net profit for the period, equities, asset size, and interest income increased during the pandemic period, the number of branches and personnel, loan/deposit ratio, return on equity, return on assets and net interest margin is decreasing. Changes in items other than net profit for the period, return on equity, return on assets, and net interest margin were found to be statistically significant. These differences are due to two different reasons. The first of these is the pandemic effect. The other reason is the policy measures taken. Comparing the findings with the literature, while the increase in loan amounts, Koç et al. (2021) and Kocaman (2021); increase in securities, Ersoy et al. (2020); increase in deposit amounts, Ersoy et al. (2020); decrease in the number of branches and personnel, Tuna (2021); decrease in loan/deposit ratio, Işık and Akdoğan (2021); decrease in return on equity ratio, Beybur (2021); decrease in return on assets, Işık and Akdoğan (2021) and Beybur (2021); the decrease in the net interest margin coincides with the studies of Işık and Akdoğan (2021) and Beybur (2021); the increase in NPLs is Ersoy et al. (2020) and Koç et al. (2021) differ from their works. The main reason for the unbundling is the abolition of the time extension for non-performing receivables with the Banking and Regulatory Board Decision dated 30.09.2021 and numbered 9795.

On the other hand, the problems related to the banking and insurance transactions tax and resource utilization support fund mentioned in the study have disappeared due to the decrease in the effect of the pandemic and the high nominal profits of the banks. However, in a period of economic stability, the overlap between the banking and insurance transactions tax and the resource utilization support fund should be removed and the banking and insurance transactions tax issue should be narrowed.

The study focuses on the impact of the pandemic on the banking sector. In this framework, the study focuses on a certain period and not making a distinction according to the types of banks constitutes the limitations of the research.

In times of crisis, economic policies come to the fore, but which of these policies will be used is the subject of an ongoing debate from the past to the present. However, the theoretical and empirical studies carried out to date show that the effectiveness of monetary policy decreases in times of crisis and fiscal policy is a helper to solve problems. In the literature, no study examines the effect of the pandemic on the banking sector in terms of fiscal policy. The study, on the other hand, provides originality by including tax policy suggestions.

## 1. Giriş

Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan koronavirüs salgını, küreselleşmenin de etkisiyle tıbbi olduğu kadar ekonomik olarak da bulaşıcı hale gelmiştir. Hastalıkla mücadele amacıyla ülkelerde, karantina uygulamaları devreye alınmış, bazı faaliyetler geçici süreliğine yasaklanmış, bazı sektörlerdeki işyerleri geçici süreliğine kapatılmış, yurtdışına ve sokağa çıkış yasakları getirilmiştir. Hastalığın yayılmasını önlemek için uygulanan bu önlemler, ekonomilerde durağanlığın ortaya çıkmasına ve arz/talep şoklarının görülmesine neden olmuştur. Diğer bir ifade ile tedarik zincirinin bozulması nedeniyle üretim yavaşlamış, belirsizlik nedeniyle tüketiciler daha ihtiyatlı davranmıştır.

Reel ekonomideki olumsuzluklardan bankacılık sektörü de etkilenmiştir. Finansal derinliğin yetersiz olduğu ve doğrudan finansman sisteminin gelişmediği ülkelerde bankacılık sektörü, ekonomik faaliyetlere fon sağlayarak ülkenin büyümesine olumlu katkı sağlayabilmektedir. Öte yandan salgınla mücadelede Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi, BDDK ve Merkez Bankası'nın aldığı politika önlemleri, bankacılık sektörünü salgınla mücadelede çözüm aracı haline getirmektedir. Ancak ekonomik istikrarsızlıkların olduğu durumlarda ise, reel sektörde oluşan kriz bankacılık sektörünü etkilemekte ve tersi durumunda geçerli olması nedeniyle bu dönemde alınan politika tedbirlerinde ihtiyatlı davranılmasını zorunlu kılmaktadır (Arslan &Bayar, 2020: 89). Bilindiği üzere bankacılık sektörü portföy çeşitlendirmesi yoluyla risklerini en aza indirmeyi hedeflemektedir. Kriz dönemlerinde ise, portföy çeşitlendirmesi zorlaşmakta ve risk kalemleri artmaktadır. Bu dönemlerde bankacılık sektörünün, bankaların risk dağıtım araçlarını kullanırken, maliyet ve gelirleri hakkında tahminlerde bulunurken daha dikkatli olmalarını gerektirmektedir (Kale, 2017:209). Bu nedenlerle salgın döneminde salgının bankacılık sektörü üzerindeki etkisinin belirlenmesi önem arz

etmektedir. Ancak literatürde yer alan çalışmaların bir kısmı doğrudan salgının bankacılık sektörü üzerindeki etkisine odaklanırken (Ersoy vd., 2020:159; Tuna, 2021:227; Bekci vd., 2020:200; Işık & Akdoğan, 2020:137; Kocaman, 2021:402; Beybur, 2021:2640) , bir kısmı da etkisini belirlemekte ve para politikası hakkında çıkarımlarda bulunmaktadır (Koç vd., 2021: 102; Bicil, 2021:359; Uslu, 2021:826). Literatürde salgının bankacılık sektörü üzerindeki etkisini maliye politikası açısından inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Nitekim kriz dönemlerinde para politikasının etkinliği azalmakta ve krizlerin değişmeyen imdatçısı olan maliye politikasına ağırlık verilmesi gerekmektedir (Şen & Kaya, 2015:79). Bu düşünce, 2008 krizinde para politikasının yeterliği etkinliğe sahip olamaması sebebiyle maliye politikasının tercih edilmesi ile desteklenebilir. (Şen vd., 2018:9). Ayrıca salgın döneminde para politikasının etkinliğine ilişkin yapılan çalışmalar da, para politikasının etkisinin zayıf olduğunu vurgulamışlardır (Bernoth vd., 2020:7; Lepetit & Fuentos-Albero, 2021:34). Bu sebeplerle salgının bankacılık sektörü üzerine etkisi maliye politikası açısından incelenecektir.

Çalışmada öncelikle bankacılık sektörünün vergilendirilmesi ve vergilendirme sonucunda ortaya çıkan sorunlar ele alınacaktır. Ardından salgının bankacılık sektörü üzerindeki etkisine ilişkin literatür özeti ve son bölümde yapılan analize yer verilecektir.

## 2. Bankacılık Sektörünün Vergilendirilmesi ve Vergileme Sonucu Ortaya Çıkan Sorunlar

Sosyal ve iktisadi alanda ortaya çıkan gelişmeler, ticari kredilerin ve finansal aracılık faaliyetinin daha sistematik şekilde yürütülmesi ihtiyacını gereğini ortaya çıkarmıştır. Finansal aracılık faaliyetlerini yürüten pek çok farklı kurum bulunmasına rağmen bu kurumlardan ilki ve en etkilisi hiç şüphesiz bankalar olmuştur (Tiryaki, 2016:47). Bankalar, 'halkın belirli süreler için kullanmadıkları paraları toplayarak kredi ve plasman şeklinde işleten, hisse senedi ve tahvil alım satımına aracılık eden, para havalesi, kasa kiralama, senet tahsili, emanet kabulü, teminat verme, döviz alım satımı yapma gibi işleri gören mali kuruluşlardır' (Seyidoğlu, 1999:46). Bankacılık sektörü tanımda verilen işlemler ile ekonomide bazı fonksiyonları yerine getirmektedir. Bunlar (Akgüç, 1987: 5-7);

a) Aracılık fonksiyonu,
b) Kaynaklara akıcılık sağlama fonksiyonu,
c) Kaynak kullanımını iyileştirme fonksiyonu,
d) Kaydi para yaratma fonksiyonu,
e) Para politikasının etkinliği artırma fonksiyonu,
f) Dış ticareti geliştirme ve teşvik fonksiyonu,
g) Gelir ve servet dağılımını etkileme fonksiyonudur.

Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlar, yukarıda sayılan işlevleri yerine getirerek, finansal piyasaların ve finansal işlemlerin sorunsuz bir şekilde yerine getirilmesinde ve kâr elde edilmesinde finansal aracılık yapmaktadır (Mishkin,

2000:25). Bankaların fon fazlası olanlardan fon ihtiyacı olanlara doğru yaptığı aktarım sonucunda, asimetrik bilgi ortadan kalkmakta, güven ortamı oluşmakta, riskler ve maliyetler azalmaktadır. Bu durum, piyasada yatırımda kullanılan fon miktarının artmasını sağlamakta ve bunun sonucunda istihdam ve GSYİH gibi birçok makroekonomik değişken üzerinde olumlu etki yaratmaktadır (Şahin, 2019:493). Ancak finansal derinliğin yetersiz olduğu ve doğrudan finansman yönteminin yeterince gelişmediği ülkelerde; bankacılık sektörünün yaşadığı sorunlar, reel sektörü doğrudan etkileyebilmektedir (Bicil, 2021: 350).

Koronavirüs salgını, tıbbi olduğu kadar ekonomik olarak da bulaşıcı olmuştur. Salgının ilk aşamalarında hastalığın sadece Çin'in bir sorunu olarak düşünülmesi sebebiyle diğer ülkeler yeterince önlem almamışlardır. Ancak salgının yayılması ve küreselleşmenin etkisiyle bu sorun ekonomik durgunluğa neden olmuştur (Bekci vd., 2020: 186; Erol, 2020: 56). Bu bağlamda ilgili kriz, bankaları ve reel sektörü etkileyerek daha önce görülmemiş bir kriz ortaya çıkarmıştır (Kısa, 2021: 97). Dünya tarihinde daha önceki krizlere bakıldığında ise; arz ve talepte yaşanan dengesizlik (Keynes'e göre; 1929 krizinin ana sebebi), petrol krizleri (1973 krizi) ve finansal piyasalardan kaynaklanan krizler (1998 ve 2008 krizleri) olarak gerçekleşmiştir. Ancak salgınının ortaya çıkardığı ekonomik bunalım, bunların dışında gerçekleşmiş (Çöllü, 2021: 478) ve finansal krizlerden dolayı bankacılık sektörü daha önceki krizlerin sebebi olarak görülürken; salgın döneminde bankacılık sektörü, salgının ekonomilere etkisini minimize etmede başat rol üstlenmiştir (Işık & Aydoğan, 2021: 112-113). Salgın döneminde bankacılık sektörünün öne çıkmasının temel nedeni, bankacılık sektörü ile kapitalizm arasındaki yakın ilişkidir. Yani kapitalizm, küreselleşme ve finansal serbestleşme, bankacılık sektörünün gelişmesini sağlamış ve bankacılık sektörünün gelişmesi de aynı olguların gelişimini hızlandırmıştır (Aren, 2007: 100). Türkiye özelinde incelendiğinde ise; ekonomik faaliyetlerin büyük oranda bankalar tarafından finanse edilmesi, bankacılık sektörünün ekonomi üzerindeki etkisini artırmaktadır (Kartal vd., 2018: 150). Bu sebeple ekonomik istikrarın bozulduğu dönemlerde, devletlerin yerine getirmesi gereken koşullu yükümlülükler ortaya çıkmakta (Şen & Tokatlıoğlu, 2020: 222), ayrıca salgının bankacılık sektörünü olumsuz yönde etkilediğini gösteren birçok çalışma bulunmaktadır. Bilindiği üzere bankacılık sektörü, portföy çeşitlendirmesi yoluyla finansal risklerini en aza indirmeye çalışmaktadır. Ekonomi normal seyrinde iken, bir müşteri ya da birkaç müşterinin iflas etmesi durumunda; portföy çeşitlendirmesi, bankacılık sektörünün bu durumdan minimum düzeyde etkilenmesini sağlamaktadır. Ancak kriz dönemlerinde şirketlerin gelirlerinde ortaya çıkan düşüşler ve görülen iflaslar, bankaların portföylerini çeşitlendirme olanaklarını azaltmakta ve bundan kaynaklı olarak kriz dönemlerinde bankaların faaliyetlerini ve işlevlerini yerine getirmesi zorlaşmaktadır (Cakranegara, 2020: 192). Ayrıca ilgili dönemlerde, sorunlu kredilerdeki artış, banka varlıklarının likit derecesini ve kredilendirme faaliyetlerine zarar vermektedir. Bu durum, bankacılık sektörü açısından finansal bir şok olarak nitelendirilmektedir (Bayrak & Aseinov, 2021: 187). Koronavirüs salgını özelinde incelendiğinde; sözü edilen salgın, olumsuz arz ve talep şoklarını içermektedir. Diğer bir ifade ile tüketiciler, belirsizlikler sebebiyle tüketimlerini azaltırken; üreticiler, tedarik

zincirinin zarar görmesi sebebiyle ya yeterince üretim yapamamakta ya da ürettikleri ürünler olumsuz talep şoku nedeniyle satılamamaktadır. Reel sektörde oluşan olumsuz bu durum, şirketleri olumsuz etkilemekte ve salgın döneminde salgının ekonomiye etkisini minimize etme görevi verilen bankalar olumsuz etkilenmektedir. Literatürde salgının bankacılık sektörüne etkisini inceleyen çalışmalarda, genellikle salgının etkisine odaklanmış ve çözüm önerileri kısmında ise para politikası önerilerine değinilmiştir. Ancak Keynes'e göre; kriz dönemlerinde, para politikasının etkinliği zayıflamaktadır (Tokatlıoğlu & Selen, 2019: 61) ve bunu kanıtlar nitelikte bazı ampirik çalışmalar da mevcuttur. Bernoth, Dany-Knedlik ve Gibert (2020), Avrupa Merkez Bankası (AMB) ve FED'in salgına karşı aldıkları para politikası tedbirlerinin ekonomi üzerindeki etkilerini analiz etmişler ve etki derecesinin çok düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Lepetit ve Fuentos-Albero (2021), salgın döneminde para politikalarının etkinliğini analiz etmişler ve para politikasının reel ekonomik faaliyetler üzerinde sınırlı bir etki düzeyinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu bağlamda salgının bankacılık sektörüne etkisinin çözümüne maliye politikasına ilişkin çözümlemelerin yapılması gerekmektedir. Türkiye'de bankacılık işlemlerinin vergilendirilmesinde; bazı vergiler öne çıkmakta ve bu vergiler, ilgili işlemler üzerinde aşırı vergi yükü oluşturmaktadır (TOBB, 2012: 8; TÜSİAD, 2003: 35-36; Avrupa Komisyonu, 2007: 28-29; Türkiye Bankalar Birliği, 2002: 16; TSPB, 2003). Diğer bir ifade ile Türkiye'de BSMV'nin (Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi) konusunun geniş tanımlanması, bankaların sadece bankacılık işlemleri dolayısıyla elde ettikleri gelirleri değil, aynı zamanda bankacılık işlemleri dışındaki gelirlerini de vergilendirmektedir (Öncel vd., 2006: 419). Bu durum, söz konusu vergilerin yansıtılabilirlik özelliğinin ortadan kalkmasına ve dolaysız vergi görünümüne kavuşmasına neden olmaktadır (Kısa & Hacıköylü, 2022:315-316). Diğer yandan 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu, BSMV'nin konusunu; mükelleften hareketle tanımlamaktadır (Çakıcı & Ceylan, 2014: 42). Bu durum ise, bir işlemin banka tarafından yapılması durumunda vergiye tabi iken; banka dışında bir kurum tarafından yapılması durumunda vergi dışında kalmasına sebebiyet vermektedir (Tanrıverdi, 2010: 115). Aracılık maliyetini artıran diğer bir kesinti ise, kaynak kullanımını destekleme fonudur (KKDF). Bu fonun konusu ile BSMV'nin konusuna krediler girmektedir. Bu durum, mükerrer kesintiye ve işlem faaliyetlerinin artmasına neden olmakta ve düzenlenmeye açık bir alan oluşturmaktadır.

## 3. Salgının Bankacılık Sektörüne Etkisi

Koronavirüs salgını, olumsuz arz ve talep şoklarını içermektedir. İşletmeleri ise, arz ve talep şoklar nedeniyle bazı sorunlar beklemektedir. Bu sorunlar; işletmelerin tedarikte yaşanan gecikme nedeniyle yeterli üretimde bulunamaması durumunda, talebi karşılamakta zorlanabilmesi ve üretim yapılsa dahi olumsuz talep şoku nedeniyle üretim fazlası verebilmesidir. Bankalar ise, koronavirüs salgını döneminde, işletmelere kredi vererek desteklemişlerdir. Ancak salgının devam etmesi durumunda; bankaların kredi portföyünde ve ödemelerinde sorun oluşacaktır (Bekci vd., 2020: 186). Literatürde ise bu durumu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Lagoarde-Segot ve

Leoni'nin (2013) yaptıkları çalışmada; gelişmekte olan ülkelerde AİDS ve sıtma hastalıkların yayılımının devam etmesi, bankacılık sektörünün riskini artırdığını ve bankaların rezervlerini artırmasına neden olduğunu teorik olarak açıklamışlardır. Ancak Türkiye özelinde, 2021 yılında alınan politika tedbirleri ile bankacılık sektörü 2022 yılında nominal rakamlarla yüksek kâr rakamları açıklamışlardır.

## 4. Literatür Taraması

Bankacılık sektörü, yaptığı aracılık faaliyetleri ile ülkelerin büyümesinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Salgın döneminde ise, bankacılık sektöründen beklentiler değişmiş ve salgınla mücadelede etkin rol oynamışlardır. Bu bağlamda Türkiye özelinde salgının bankacılık sektörüne etkisini analiz eden birçok çalışma yapılmıştır. Bu bölümde ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

Bekci, Köse ve Aksoy (2020), salgının bankaların aktif kalitesini nasıl etkilediği GM tahmin modeli kullanılarak araştırılmıştır. Tahmin değerlerine göre; 6 bankanın aktif kalitesi olumsuz etkilenirken, 3 bankanın ise aktif değerleri olumlu etkilenecektir.

Ersoy, Gürbüz ve Erdoğan (2020), salgının bankacılık ve finans sektörüne etkisini incelemek için bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada; bankacılık sektörüne ilişkin temel veriler (krediler, takipteki krediler, mevduat, menkul kıymetler ve yabancı para pozisyonu) salgın öncesi 10 hafta ile salgın dönemindeki 10 hafta arasındaki fark eşleştirilmiş t testi ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda; bankaların kredi aracılığıyla salgının ekonomiye etkisini minimize etmede katkı sağladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Tuna (2021), salgının Türkiye'de bankacılık sektörünün istihdamı üzerine etkilerini inceleyen bir çalışma yapmıştır. Çalışmada; 2020 yılının Mart ile Aralık ayındaki istihdam ve şube sayıları analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda; bankaların şube sayısında ve istihdam sayısında hızlı bir azalmanın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Koç, Şahpaz, Kalaycı ve İnce (2021), salgının bankalar üzerindeki etkisini analiz eden bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada; 2020 Mart ile 2021 Mayıs arasında krediler, takipteki krediler ve aktif kalitesi Fourier Eşbütünleme analizi ile test edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, kredilerin arttığı, takipteki kredilerin ve aktif kalitesinin azaldığı sonucuna varmışlardır. Ayrıca yazarlar, bankaların risk kalemlerin arttığını ifade etmişlerdir.

Işık ve Akdoğan (2021), salgının mevduat bankalarına etkilerini analiz eden bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada; aktif karlılığı oranı, kredi/mevduat oranı, net akış tablosu kalemleri ve net faiz marjı salgın öncesi ve salgın dönemi arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda; aktif karlılığın azaldığı, kredi/mevduat oranının arttığı, net akış tablosundaki kalemlerin gerilediği ve net faiz marjının ise azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bicil (2021), salgının mevduat bankalarının faktör verimliliği üzerindeki etkisini inceleyen bir çalışma yapmıştır. Çalışmada; girdi değişkeni olarak mevduat bankalarının aktif büyüklükleri, mevduat toplamları, çalışan ve şube sayıları belirlenirken, çıktı değişkeni olarak toplam kredi ve dönem net kârı belirlenmiştir. 2019 Aralık- 2020 Mart ile 2020 Aralık- 2021 Mart Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi hesaplamaları yapılmış ve salgın döneminde faktör verimliliğinin önemli ölçüde azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Uslu (2021), vaka sayıları ile Borsa İstanbul'da işlem gören bankaların pay değerleri arasındaki ilişkinin yönünü NARDL modeli ile analiz eden bir çalışma yapmıştır. Çalışmada; 10 Mart ile 19 Haziran 2020 arasındaki zaman dilimi incelenmiş ve vaka sayılarının artışı bankalarının pay değerlerini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kocaman (2021), 2019 Aralık-2020 Aralık tarihleri arasında salgının bankaların finansal tablolarına ve sektörün yoğunlaşmasına etkisi Herfindal Hirschman endeksi kullanılarak analiz edilmiştir. Salgın döneminde kredilerde artış gözlenmiş ve kamu bankalarının piyasadaki hakimiyetinin yükselmiş olmasına rağmen, alınan tedbirler çerçevesinde özel bankalara göre daha olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Beybur (2021), salgının bankaların kârlılık düzeylerine etkisini araştırmıştır. Çalışmada; salgın öncesi bir yıllık dönem ile salgın sürecindeki bir yıllık dönem eşleştirilmiş t testi ile analiz edilmiştir. Bankaların net kâr düzeylerinin, aktif kârlılık oranlarının, özkaynak kârlılık oranlarının ve net faiz marjlarının azaldığı görülmüştür.

Türkiye özelinde yapılan çalışmalarda; bankacılık sektörünün salgının ekonomiye olan olumsuz etkisini azaltmasına rağmen bankacılık sektörü üzerinde olumsuz etkiler meydana getirdiği görülmüştür. Salgının devam etmesi durumunda ise, sağlık krizinin bankacılık krizine dönüşme ihtimali bulunmaktadır. Dolayısıyla bankacılık sektörüne ilişkin bazı düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

## 5. Veri Seti

Salgının bankacılık sektörü üzerindeki etkisini analiz etmek için çalışmada; salgın döneminden önceki 22 ay ile salgın sürecindeki 22 ay (2018 Mayıs-2020 Şubat ile 2020 Mart-2021 Aralık) Bankacılık ve Düzenleme Kurumu tarafından yayımlanan aylık banka verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de ilk vakanın Mart ayında görülmesinden dolayı salgın dönemi, 2020 Mart ile başlatılmış ve ilgili dönemler arasındaki bazı bankacılık verilerindeki değişimler eşleştirilmiş t testi ile analiz edilmiştir. Bu bankacılık verileri; şube ve personel sayısı, kredi tutarları, takipteki alacaklar, menkul kıymet, mevduatlar, kredi/mevduat oranı, dönem net kârı, özkaynaklar, özkaynak kârlılığı, aktif büyüklüğü, aktif kârlılığı oranı, faiz geliri ve net faiz marjıdır. Bu verilerin seçilmesinin sebebi, literatürdeki çalışmalarda ağırlıklı olarak bu verilerin analiz edilmiş olması ve bankaların performansı hakkında yorum imkanı sağlıyor olmasıdır.

## 6. Yöntem

Çalışmada; salgının bankacılık sektörü üzerindeki etkileri, istatistiksel yöntemler ile araştırılmıştır. Çalışma kapsamında Türkiye'de faaliyette bulunan mevduat, katılım, kalkınma ve yatırım bankalarının (yurtdışı şubeleri de dahil) verileri incelenmiştir.

Eşleştirilmiş t testi, aynı grubun farklı zamanlardaki ortalamaları arasındaki farklılığı analiz etmektedir. Bu testin amacı; iki farklı durumda, zamanda veya şartta sonuçlar arasında fark olup olmadığının incelenmesidir (Çoşkun vd., 2017: 202). Eşleştirilmiş t testinin bazı şartları bulunmaktadır. Bunlar; değişkenlerin bağımlı değişken olması ve verilerin normal dağılması olarak sıralanabilir (Arslantürk, 2016: 204). Eşleştirilmiş t testi sonucunda; p değeri, 0,05'den küçük olması, durumlar, zaman veya şartlar arasında fark olduğu anlamına gelmektedir (Demir, 2020: 154).

## 7. Analiz Sonuçları

Eşleştirilmiş t testi ile analiz yapılmadan önce verilerin normal dağılıp dağılmadığının analiz edilmesi gerekmektedir.

**Tablo 1. Normallik Analizi**

| Değişken | Çarpıklık | Basıklık |
|---|---|---|
| Şube Sayısı | -,315 | ,007 |
| Personel Sayısı | -,227 | -1,313 |
| Kredi Tutarları | ,605 | ,912 |
| Takipteki Alacaklar | -,055 | -1,221 |
| Menkul Kıymetler | ,838 | 2,104 |
| Mevduat Tutarları | 1,491 | 2,787 |
| Kredi/Mevduat Oranı | -,488 | -,897 |
| Dönem Net Kârı | 1,670 | 1,444 |
| Özkaynak | -1,194 | 2,554 |
| Özkaynak Kârlılığı | 1,583 | ,944 |
| Aktif Büyüklüğü | 1,257 | 2,399 |
| Aktif Kârlılığı | 1,554 | 1,041 |
| Faiz Gelirleri | 1,636 | 1,136 |
| Net Faiz Marjı | 1,684 | 1,394 |

Çarpıklık değeri, dağılımın simetriden ne kadar saptığını gösterirken; basıklık değeri, dağılımın dikliğini veya düzlüğünü göstermektedir (Keskin, 2009: 59). Tablo incelendiğinde; çarpıklık değeri, -1,194 ile 1,684 aralığında yer alırken; basıklık değeri

ise -1,313 ile 2,787 aralığında yer almaktadır. Çarpıklık değerinin -3 ile +3 arasında yer alması, basıklık değerinin ise -7 ile +7 arasında yer alması (Chou & Bentler, 1995) ya da çarpıklık değerinin -3 ile +3 arasında yer alması, basıklık değerinin ise -10 ile +10 arasında yer alması (Kline, 2011: 62-63) normal dağılımı göstermektedir. Bu bağlamda çalışmada kullanılan veriler, normal bir dağılıma sahiptir. Verilerin normal dağılması nedeniyle eşleştirilmiş t testi yapılmasında bir sakınca bulunmamaktadır.

**Tablo 2. T Testi Sonuçları**

| Değişken | Ortalama | t | Sig |
|---|---|---|---|
| Şube Sayısı | 292,727 | 39,030 | ,000 |
| Personel Sayısı | 3949,091 | 16,855 | ,000 |
| Kredi Tutarları | -1203009,136 | -13,906 | ,000 |
| Takipteki Alacaklar | -41324,090 | -7,524 | ,000 |
| Menkul Kıymetler | -530353,045 | -25,005 | ,000 |
| Mevduat Tutarları | -1449822,863 | -15,157 | ,000 |
| Kredi/Mevduat Oranı | 11,813 | 12,929 | ,000 |
| Dönem Net Kârı | -9954,818 | -1,756 | ,094 |
| Özkaynak | -162404,000 | -39,501 | ,000 |
| Özkaynak Kârlılığı | ,382 | ,379 | ,709 |
| Aktif Büyüklüğü | -2270082,864 | -12,274 | ,000 |
| Aktif Kârlılığı | ,12250 | 1,326 | ,199 |
| Faiz Gelirleri | -41326,182 | -2,408 | ,025 |
| Net Faiz Marjı | ,10887 | ,386 | ,703 |

Türkiye'de faaliyet gösteren 53 bankanın şube sayısı, salgın döneminde 292 adet azalmış ve bu fark istatistiki olarak ($p<0,05$) anlamlı bulunmuştur. Şube sayısında görülen azalma, personel sayısına da yansımıştır. Salgın döneminde bankacılık sektöründe çalışan personel sayısı da, 3949 kişi azalmıştır.

Salgınla mücadelede bankalar etkin rol oynamış ve piyasalara likidite sağlamak amacıyla krediler sağlanmıştır. Bu bağlamda bazı tedbirler alınmıştır. Bunlardan bazıları, 'Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi' ile yürürlüğe girmiştir (Covid-19 Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi);

- Kamu bankalarından kullanılan kredilerin ödemeleri en az 3 ay ertelenmesi ve ilave finansman destekleri sağlanması,
- Aylık geliri 5.000 TL'nin altında olan gerçek kişilere kamu bankaları vasıtasıyla temel ihtiyaç desteği sağlanması,

- Salgından etkilenen firmaları korumak amacıyla kamu bankaları vasıtasıyla 6 ay ödemesiz işe devam kredi desteği sağlanması,
- Halk Bankası tarafından esnaflara kredi desteği sağlanması,
- Kredi Garanti Fonu Limiti, 2 katına çıkartılmış ve finansmana erişim desteği sağlanması,
- Konut alımlarında kredilendirilebilir tutar, %80'den %90'a çıkarılarak kredi desteğinin sağlanması,
- Merkez Bankası tarafından reeskont kredi limiti toplam 60 milyar TL olarak belirlenmiş ve reeskont kredilerine 90 güne kadar vade uzatım imkanı sağlanmasıdır.

Yukarıda sayılan kredi olanakları ile salgının ekonomiye etkisi, kamu bankaların sağlayacağı krediler vasıtasıyla minimize edilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle salgın döneminde bankacılık sektörü, çözüm açısında başat rol üstlenmiştir. Yukarıda sayılan tedbirlere ek olarak BDDK ve Merkez Bankası tarafından alınan bazı tedbirler de kredi tutarlarının artmasını sağlamıştır. BDDK tarafından alınan tedbirler; aktif rasyosu ve alacakların takip sürelerinin değiştirilmesi şeklinde gerçekleşmiştir.

Aktif rasyosu uygulamasıyla salgın döneminde kredi kanalının açık tutulması amaçlanmaktadır (Kartal, 2020: 3). BDDK'nın 9000 sayılı Kararında ise aktif rasyosunun amacı; salgınla mücadelede bankaların ellerinde bulundurdukları kaynakların en etkin şekilde kullanılması şeklinde ifade edilmiş ve söz konusu kararda aktif rasyosu formülüne göre hesaplanan eşik değerlerinin bankalarca tutturulması gerektiği hüküm altına alınmıştır.

$$\text{Aktif Rasyosu Formülü} = \frac{\text{Krediler}+(\text{Menkul Kıymetler x } 0{,}75)+(\text{TCMB Swap x } 0{,}5)}{\text{TL Mevduat}+(\text{YP Mevduat x } 1{,}25)}$$

Formülde yer alan krediler, bankaların takipteki krediler hariç toplam kredi tutarını; menkul kıymetler, yurtdışı yerleşiklerce ihraç edilmiş menkul kıymetler ve hisse senetleri hariç toplam menkul kıymet tutarını; TCMB Swap, bankaların TCMB'ye swap yolu verdikleri yabancı paraların alış kuru dikkate alınarak elde edilen toplam tutarını; TL mevduat, bankalar mevduatı hariç TL cinsi tüm mevduat tutarını; YP mevduat, altın ve kıymetli madenler de dahil olmak üzere bankalarca tutulan yabancı para cinsi tüm mevduat tutarını ifade etmektedir.

Yapılan bu düzenleme ile BDDK, bankaların topladıkları mevduatların pay kısmında verilen kalemlere arasında nasıl dağıtması gerektiğine müdahil olmakta ve diğer bir ifade ile kredilere, menkul kıymetlere ya da swap işlemlerine ağırlık vermesi amaçlanmaktadır (Işık & Aydoğan, 2021: 118).

9000 sayılı Kararına göre; yukarıdaki formül ile hesaplanacak oranın mevduat bankaları için %100, katılım bankaları için %80 olması gerekmektedir. 9042 sayılı Karar ile yabancı para mevduat toplamının yabancı para cinsinden kredilere olan kısmına 1(bir) katsayısının uygulanmasına ve aşan kısmı için ise 1,75 katsayısının uygulanmasına

karar verilmiştir. Mevduat bankaları için belirlenen oran, söz konusu bankalarının riskini artırması nedeniyle (Kocaman, 2021: 394) 9125 sayılı Karar ile mevduat bankaları için belirlenen oran %95'e katılım bankaları için belirlenen oran %75'e indirilmiştir. 9170 sayılı Karar ile mevduat bankaları için belirlenen oran %90'a katılım bankaları için belirlenen oran %70'e indirilmiştir. Kartal, (2020: 11) aktif rasyosu uygulamasının bazı sorunları beraberinde getirdiğini ifade etmiştir. Bunlar; mevduat ve katılım bankaları için ayrı oran belirlenmesinin aktif rasyosunun amacına aykırılık taşıması, sorunlu kredilerin aktif rasyosuna dahil edilmemesi sebebiyle bankaların söz konusu oranları tutturamaması ve bunun sonucunda 2.8 milyar TL'ye cezaya çarptırılmasının gerekmesidir. Nitekim 9271 sayılı Karar ile aktif rasyosu, 31.12.2020 tarihi itibariyle yürürlükten kaldırılmıştır. BDDK'nın aldığı diğer bir tedbir olan alacakların takip sürelerinin uzatılması, takipteki alacaklardaki değişim incelenirken açıklanacaktır.

Merkez Bankası ise, politika faizleri ve zorunlu karşılık oranları ile kredi tutarlarına müdahalede bulunmuştur. Ancak salgın döneminde Merkez Bankasının politika faiz kararları genişletici, daraltıcı ve tekrardan genişletici şekilde gerçekleşmiştir.

**Tablo 3. Salgın Döneminde Para Politikası Kurul Kararları**

| Tarih | Para Politikası Kurulu Kararı |
|---|---|
| 17.03.2020 | 100 baz puan indirim |
| 22.04.2020 | 100 baz puan indirim |
| 21.05.2020 | 50 baz puan indirim |
| 25.06.2020 | Sabit |
| 23.07.2020 | Sabit |
| 20.08.2020 | Sabit |
| 24.09.2020 | 200 baz puan artırım |
| 22.10.2020 | Sabit |
| 19.11.2020 | 475 baz puan artırım |
| 24.12.2020 | 200 baz puan artırım |
| 21.01.2021 | Sabit |
| 18.02.2021 | Sabit |
| 18.03.2021 | 200 baz puan artırım |
| 15.04.2021 | Sabit |
| 06.05.2021 | Sabit |
| 17.06.2021 | Sabit |
| 14.07.2021 | Sabit |
| 12.08.2021 | Sabit |
| 23.09.2021 | 100 baz puan indirim |

| | |
|---|---|
| 21.10.2021 | 200 baz puan indirim |
| 18.11.2021 | 100 baz puan indirim |
| 16.12.2021 | 100 baz puan indirim |
| 20.01.2022 | Sabit |

Kaynak: TCMB, www.tcmb.gov.tr (09.02.2022).

Tablo 3'te görüldüğü üzere; Türkiye'de salgınla mücadelede politika faiz kararlarında, 3 farklı dönem bulunmaktadır. Bunlardan ilki; salgının ülkemizde görüldüğü Mart ayı ile başlamış ve Merkez Bankası genişletici para politikası uygulayarak ekonomiyi canlandırmaya çalışmıştır. İkinci dönem; enflasyonist baskı nedeniyle daraltıcı para politikasının uygulandığı dönem olan 2020 yılının Eylül ayı ile 2021 yılının Eylül ayları arası dönemdir. Üçüncü dönem ise; 2021 Eylül ayı ile başlamış, rekabetçi döviz kurunu sağlamak amacıyla politika faizlerinde indirimler yapılmış ve tekrardan genişletici para politikasına başvurulmuş ve genişletici politikalar kredi hacminin genişlemesini sağlamıştır.

Merkez Bankası'nın salgın sürecinde kullandığı diğer politika aracı olan zorunlu karşılık oranlarında, reel kredi büyüme koşullarını sağlayan bankalar için 2020-16 sayılı Basın Duyurusu ile tüm yükümlülük ve vade türlerinde zorunluk karşılık oranlarını 500 baz puan indirilmiş, 2020-34 sayılı Basın Duyurusu ile artan kredi talebini karşılamak ve zorunlu karşılık teşvikinden yararlanan bankaların sayısını artırmak amacıyla reel kredi büyüme oranının %15'inden küçük olma koşulunu yıl sonuna kadar geçici bir süreliğine kaldırılmıştır. Normalleşme süreci ile birlikte finansal istikrarın desteklenmesi amacıyla 2020-37 sayılı Basın Duyurusu ile tüm bankalarda yabancı para yükümlülüklerde ve vade türlerinde zorunlu karşılık oranları 300 baz puan artırılmıştır. Enflasyonist baskı sebebiyle 2020-50 sayılı Basın Duyurusu ile reel kredi büyümesi koşullarını sağlayan bankalarda zorunlu karşılık oranları kıymetli maden depo hesapları için 700 baz puan, diğer tüm yabancı para yükümlülüklerinde 200 baz puan artırım yapılmış ve TL cinsi yükümlülükler açısında vadeye göre 150 ve 200 baz puan artırım yapılmıştır. Enflasyon baskısının artması ile 2020 Kasım ayında hem 475 baz puan faiz artırımı yapılmış hem de 2020-71 sayılı Basın Duyurusu zorunlu karşılık oranlarında düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre; reel kredi büyümesi koşullarına göre farklılaşan zorunlu karşılık koşulları kaldırılmış ve zorunlu karşılık oranları, TL cinsinden yükümlülüklerde tüm sektör için %12, ABD doları cinsinden yükümlülüklerde ise %1,25 olarak belirlenmiştir. 2021-10 sayılı Basın Duyurusu ile TL cinsinden yükümlülüklerde zorunlu karşılık oranı, 200 baz puan artırılmış, 2021-27, 2021-39 ve 2021-48 sayılı Basın Duyuruları ile döviz cinsinden yükümlülüklerde zorunlu karşılık oranı, her bir duyuruda 200 baz puan artırılmıştır. Zorunlu karşılık oranlarında yapılan düzenlemeler, salgın döneminde politika faiz oranlarında olduğu gibi genişletici ve daraltıcı şekilde uygulanmıştır.

Bankacılık sektörü genel olarak ekonomik istikrarın olduğu dönemlerde, bankacılık fonksiyonları ile kârlarını artırmaya çalışmaktadır. Bu fonksiyonlardan birisi de kredilerdir (Çolak, 2005: 292). Ancak günümüzde salgının etkisiyle bankacılık

sektörü, ekonomide oluşan olumsuzları önlemek ve Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi, BDDK ve Merkez Bankasının almış oldukları tedbirler kapsamında kredi tutarlarını artırmış ve bu fark ($p<0,05$) istatistiki olarak da anlamlı bulunmuştur.

BDDK tarafından diğer tedbir ise, takip sürelerinin uzatılmasıdır. 8948 sayılı BDDK Kararına göre; alacakların donuk alacak sınıflandırması için öngörülen 90 günlük süre, 180 gün olarak revize edilmiştir. Alacakların takip sürelerinin uzatılmasıyla bankaların aktif kalitesinin korunması amaçlanmıştır (Kocaman, 2021: 392). Ancak takip sürelerinin uzatılması uygulamasına 9795 sayılı Karar ile 30.09.2021 tarihi itibariyle son verilmesi sebebiyle bankaların ilave sermayeye ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (Kocaman, 2021: 400). Yapılan düzenlemeye rağmen salgın döneminde takipteki alacaklarda 41 milyar TL'lik bir artış gerçekleşmiş ve bu fark ($p<0,05$) istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur.

Menkul kıymet, sermaye piyasası veya menkul kıymet borsalarından alınıp satılan ve sahibine belirli bir miktarda gelir sağlayan tahvil, bono, hisse senedi gibi kıymetli evraklardır (Seyidoğlu, 1999: 395). Menkul kıymet piyasaları, nakit ve türev işlemlerin yapıldığı iki farklı gruba ayrılmakta (Durmuş & Oral, 2020: 296) ve bankalar, aktif kalitesini artırmak amacıyla ciro edilebilir menkul kıymetlere yatırım yapmaktadırlar (Yetiz, 2020: 30). Diğer taraftan 31.12.2020 tarihinden yürürlükten kaldırılan aktif rasyosu da, bankaların menkul kıymet alımını teşvik etmektedir. Bankaların aktiflerinin tam likit varlıklardan oluşması bankanın kârlılığını azaltmasından dolayı bankalar, kâr hadlerini yükseltmek amacıyla menkul kıymetlere olan talebini artırmaktadırlar. Bankalar tarafından genellikle likidite gücü yüksek olan menkul kıymetler seçilir ve günümüzdeki gibi ekonomilerde istikrarsızlığın olduğu dönemlerde menkul kıymetlerin aktifler içerisinde payı artmaktadır (Çolak, 2005: 291; Önder vd., 1993:78). Bu bağlamda salgın döneminde incelenen zaman diliminde menkul kıymet tutarları salgın dönemine göre 530 milyar TL'lik bir artış göstermiş ve bu fark ($p<0,05$) istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur.

Mevduat, bankaların gerçek veya tüzel kişilerden belirli bir süreliğine aldıkları ve karşılığında mevduatın türüne göre faiz ödedikleri tutarlardır. Bankaların bilançosunda yükümlülükleri ifade eden diğer bir ifade ile borçlar kısmında yer alan mevduat hesabı, Türkiye'de bankalar açısından birincil kaynağı oluşturmaktadır (Çolak, 2005: 185). Salgın döneminde mevduat tutarları, salgın öncesine göre 1.4 trilyon TL artış göstermiş ve bu fark ($p<0,05$) istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Salgın döneminde mevduat tutarları, kredi tutarlarından daha fazla artmasından dolayı kredi/mevduat oranı salgın döneminde azalmış ve bu fark ($p<0,05$) istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Kredi/mevduat oranı, toplanan mevduatların ne kadarının kredi olarak verildiğini (Kartal vd. 2021: 2) ve bankaların finansal gücünü ve ticari faaliyetlerinin başarısını da göstermektedir (Işık & Aydoğan, 2021: 116). Kredi/mevduat oranındaki düşüş nedeniyle yürürlüğe koyulan aktif rasyosunun kaldırılması ile tekrar söz konusu oranda bir azalma gerçekleşmiştir (Kartal, 2020:8). Türk bankacılık sektörü 2012 yılından itibaren kritik eşik olan %100 oranı geçmiştir. Analizi yapılan dönemler içerisinde son 6 ayda ilgili eşiğin altına düşmüş ve son ayda ise ilgili oran %92 olarak gerçekleşmiştir.

Söz konusu oranın büyüklüğü, bankaların gelir ve maliyetlerini değişik açılardan etkilemektedir. Oranın düşük olması, kaynakların etkin kullanılmadığı anlamına gelirken; yüksek olması ise, yabancı kaynak ihtiyacını artırmaktadır (Aydemir vd., 2018: 496).

Salgın döneminde bankaların dönem net kârı artmış, ancak bu fark (p>0,05) istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır. Şirketlerin sahiplerinden ya da ortaklarından şirkete katılma payı ödedikleri tutara özkaynak denilmektedir. Özkaynak karlılığı oranı ise, şirket sahiplerinden ya da ortak alınan tutarların ne kadar etkin kullanıldığını (Yiğit, 2018: 372) ve şirketin bütün olarak performansını göstermektedir (İskenderoğlu vd., 2012: 294). Bu oran, dönem kârının ortalama özkaynaklar bölünmesi suretiyle bulunur (Elmas, 2015: 231). Kârlılık oranlarından özkaynak kârlılığı oranı, salgın döneminde azalmış ve bu fark (p>0,05) istatistiki olarak anlamlı bulunamamıştır. Diğer bir kârlılık oranı olan aktif kârlılığı oranı da salgın döneminde azalmış ve bu fark da (p>0,05) istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır. Aktif kârlılığı oranı, bankaların var olan kaynaklarını ne kadar etkin kullandıklarını göstermektedir. Bu oran, dönem kârının ortalama aktiflere bölünmesi suretiyle bulunur. Takipteki kredilerdeki artış diğer bir ifade ile bankaların verdikleri kredileri tahsil edememesi, aktif karlılığı oranını azaltmaktadır (Taşkın, 2011: 296). Sonuç olarak salgın döneminde; bankacılık sektörünün özkaynakları ve aktifleri, salgın öncesi döneme göre artış göstermesine rağmen özkaynak ve aktif kârlılığı oranlarında salgın öncesi döneme göre azalma görülmüştür. Dolayısıyla salgın döneminde bankaların performansları olumsuz yönde etkilenmiştir.

Salgın döneminde istatistiki olarak anlamlı bir şekilde faiz gelirlerinin artmasına rağmen net faiz marjında istatistiki olarak anlamlı olmayan bir gerileme görülmüştür. Net faiz marjı, faiz gelirlerinden elde edilen kârları (Reis vd., 2016: 22) dikkate alan bankacılık sektörünün aracılık maliyetlerinin ölçülmesinde önemli bir göstergedir (Kaya, 2001: 1). Net faiz marjı, net faiz gelirlerinin toplam varlıklara bölünmesi ile elde edilir. Net faiz marjının artması, bankacılık sektörünün istikrarlı yapı gösterdiğini ve kârlılığının yükseldiğini ifade ederken; azalması ise, istikrarsız bir yapı gösterdiğini ve kârlılığının azaldığını ifade etmektedir (Taşkın, 2011: 293; Zengin & Yüksel, 2016: 89-90). Türkiye'de bankacılık sektörünün reel sektör üzerindeki etkisi göz önüne alındığında; net faiz marjının artması, ülke ekonomisinin büyümesi açısından önem arz etmektedir ( Reis vd., 2016: 22).

## 8. Sonuç ve Değerlendirme

Bankacılık sektörü, fon fazlası olandan fon ihtiyacı olanlara doğru yaptığı aktarım mekanizmasıyla risk ve maliyetleri azaltarak yatırımda kullanılan fon miktarını etkilemekte ve istihdam, GSYİH gibi birçok makroekonomik gösterge üzerinde olumlu etkiler bırakmaktadır. Salgın döneminde bankacılık sektörünün öneminin artması iki farklı nedene dayanmaktadır. Bunlardan ilki; doğrudan finansman yönteminin gelişmediği ve ekonomik aktivitelerin doğrudan bankalarca fonlandığı ülkelerde

bankacılık sektörünün yaşadığı sorunlar, reel sektörü olumsuz etkileyebilmesidir. Diğer neden ise; salgın döneminde bankaların krediler aracılığıyla salgının ekonomiye etkisini minimize etmesidir.

Çalışmada; bankacılık sektörüne ilişkin bazı değişkenler, salgın öncesi 22 aylık dönem ile salgın sürecindeki 22 aylık dönem eşleştirilmiş t testi ile analiz edilmiştir. Analize dahil edilen değişkenler; şube ve personel sayısı, kredi tutarları, takipteki alacaklar, menkul kıymet, mevduatlar, kredi/mevduat oranı, dönem net kârı, özkaynaklar, özkaynak kârlılığı, aktif büyüklüğü, aktif kârlılığı oranı, faiz geliri ve net faiz marjıdır.

Yapılan analiz sonucunda; salgın döneminde kredi tutarları, takipteki alacaklar, menkul kıymetler, mevduat tutarları, dönem net kârı, özkaynaklar, aktif büyüklüğü ve faiz gelirleri artarken, şube ve personel sayısı, kredi/mevduat oranı, özkaynak karlılılığı, aktif karlılığı ve net faiz marjı azalmaktadır. Dönem net kârı, özkaynak karlılığı, aktif karlılığı ve net faiz marjındaki değişimler harici diğer kalemlerdeki değişiklikler, istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Bu farklılıklar, iki farklı nedene dayanmaktadır. Bunlardan ilki, salgın etkisidir. Diğer neden ise, alınan politika önlemleridir. Bulguların literatür ile kıyaslanmasında; kredi tutarlarındaki artış, Koç vd. (2021) ve Kocaman (2021); menkul kıymetlerdeki artış, Ersoy vd. (2020); mevduat tutarlarındaki artış, Ersoy vd. (2020); şube sayısı ve personel sayısındaki düşüş, Tuna (2021); kredi/mevduat oranındaki düşüş, Işık ve Akdoğan (2021); özkaynak karlılığı oranındaki azalış, Beybur (2021); aktif karlılığı oranındaki azalış, Işık ve Akdoğan (2021) ve Beybur (2021); net faiz marjındaki azalış, Işık ve Akdoğan (2021) ve Beybur (2021) çalışmalarıyla örtüşürken; takipteki alacaklardaki artış ise, Ersoy vd. (2020) ve Koç vd. (2021) çalışmalarından ayrışmaktadır. Ayrışmanın temel sebebi ise, 30.09.2021 tarihli ve 9795 sayılı BDDK Kararı ile takipteki alacaklar için belirlenen süre uzatımının kaldırılmasıdır.

Salgın döneminde Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi, BDDK (aktif rasyosunun yürürlüğe girmesi) ve Merkez Bankası (faiz oranları ve zorunlu karşılık oranlarının indirilmesi) tarafından alınan politika önlemleri çerçevesinde kredi tutarları, salgın öncesi döneme göre istatistiki anlamlı şekilde artmıştır. Salgın döneminde bankaların aktif kalitesinin korunmak istenmesi sebebiyle takip süreleri uzatılmasına rağmen takipteki alacaklarda artış gerçekleşmiştir. BDDK tarafından yürürlüğe konulan aktif rasyosu uygulaması ve ekonominin istikrarsız olduğu dönemler bankaların menkul kıymetlere talebinin artışı, bu kalemin salgın döneminde artmasını sağlamıştır. Salgın döneminde mevduat tutarlarının kredilerden daha fazla artması, bankaların başarısını gösteren kredi/mevduat oranının kritik eşiğin altına inmesine neden olmuştur. Bankaların performansını gösteren özkaynak ve aktif karlılığı oranları, salgın döneminde azalmıştır. Diğer taraftan aracılık maliyetlerinin ölçülmesinde ve sektörün istikrarına ilişkin bilgi veren net faiz marjı da salgın döneminde düşüş göstermiştir. Özkaynak ve aktif karlılığı ile net faiz marjının yüksek olması, bankacılık sektörü açısından beklenen bir durum (Reis vd., 2016: 21) olmasına rağmen, salgın döneminde Türk bankacılık sektöründe üç kalemde de azalış görülmüştür. Ayrıca kredi/mevduat oranının azalması da istenilen bir durum değildir. Bu bağlamda salgın döneminde

bankacılık sektörü olumsuz etkilenmiş ve risk kalemleri artmıştır. Salgın koşullarının devam etmesi durumunda, bankacılık sektörü üzerindeki olumsuz etkinin artmasına, bankaların makroekonomik göstergelere katkısının azalmasına ve salgında çözüm aracı olan bankaların sorun olarak ortaya çıkmasına sebebiyet verebilecektir.

Ancak Türkiye'de 2022 yılında bankacılık sektörünün kârlarında aşırı bir artış görülmüştür. Bu artışın sebepleri ayrı ayrı incelenmelidir. Birincisi, 2021 yılının Eylül ayı ile birlikte politika faiz indirimleri, bankaların düşük faiz ile aldıkları kredileri daha sonra tüketiciye daha yüksek faiz oranları ile vermesi bankaların kârlarını artıran önemli bir etmen olmuştur. İkincisi, faiz indirimleri sonucunda ortaya çıkan Kur Korumalı Mevduat Sistemi, bankaların kârlarına olumlu etki de bulunmuştur. Üçüncüsü, faiz indirimleri sonucunda oluşan enflasyon da, bankaların nominal kârlarında artış meydana getirmiştir. Dördüncüsü ve son olarak, enflasyona endeksli tahvillerdir. Ancak faiz indirimlerinin bankaların reel kârını ve performansına olan etkisi başka bir çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Bankaların kârında ortaya çıkan bu artış sonucunda 15.04.2022 tarihli ve 7394 sayılı Kanunla kurumlar vergisinin oranı, bankalar için %25 olarak belirlenmiştir. Ancak diğer kurumlar vergisi mükelleflerinden ayrı bir oranının belirlenmesi, eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Bu sebeple ilgili değişikliğin, kaldırılması gerekmektedir. Diğer taraftan çalışmada belirtilen BSMV ve KKDF ile ilgili sorunlar, salgının etkisinin azalması ve bankalar yüksek nominal kârlar açıklaması sebebiyle ortadan kalkmıştır. Ancak ekonomik istikrarın sağlandığı bir durumda, BSMV ile KKDF'nin çakışması kaldırılmalı ve BSMV'nin konusu daraltılmalıdır.

**Etik Kurul Onayı:** Etik kurul belgesi gerektiren bir çalışma değildir.

**Hakem Değerlendirmesi:** Dış bağımsız.

**Yazar Katkıları:**

Ökkeş Kısa - Fikir ve Amaç, Planlama ve Tasarım, Veri Toplama, Veri Analizi ve Tartışma, Literatür ve Atıf, Yazım ve Format, Son Onay ve Sorumluluk, Genel Katkı Düzeyi - % 100.

**Çıkar Çatışması:** Yazar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

**Finansal Destek:** Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

## Kaynakça


Akgüç, Ö. (1987). *100 Soruda Türkiye'de Bankacılık*. Ankara: Gerçek Yayınevi.

Arslan, İ. & Bayar, İ. (2020). "Covid-19 Salgını, Ekonomik Etkileri ve Küresel Ekonominin Geleceği". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Covid-19 Özel Sayısı, 87-104.

Aren, S. (2007). *100 Soruda Para ve Para Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Arslantürk, Z. (2016). *Uygulamaları Sosyal Araştırma*. 4. Baskı, İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Avrupa Komisyonu (2007). *Türkiye 2007 İlerleme Raporu*, COM (2006) 663, Brüksel.

Aydemir, R., Övenç, G. & Koyuncu, A. (2018), "Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Mevduat Oranı, Çekirdek Dışı Yükümlülükler ve Kârlılık: Dinamik Panel Modelinden Bulgular". *Ege Akademik Bakış*. 18(3), 495-506.

Bayrak, M. & Aseinov, D. (2021). "Covid-19 Salgının Kırgızistan Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkisi". *International Conference on Eurasian Economies 2021*. 24-25 Ağustos 2021, İstanbul.

BDDK, 17.03.2020 tarihli ve 8948 sayılı BDDK Kararı, https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/775, (09.02.2022).

BDDK, 18.04.2020 Tarihli ve 9000 Sayılı BDDK Kararı. https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/786, (09.02.2022).

BDDK, 29.05.2020 Tarihli ve 9042 sayılı BDDK Kararı. https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/789, (09.02.2022).

BDDK, 10.08.2020 Tarihli ve 9125 sayılı BDDK Kararı. https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/793, (09.02.2022).

BDDK, 28.09.2020 Tarihli ve 9170 sayılı BDDK Kararı. https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/798, (09.02.2022).

BDDK, 24.11.2020 Tarihli ve 9271 sayılı BDDK Kararı. https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/804, (09.02.2022).

BDDK, 16.09.2021 tarihli ve 9795 sayılı BDDK Kararı. https://www.bddk.org.tr/Mevzuat/DokumanGetir/1059, (09.02.2022).

Bernoth, K., Dany-Knedlik, G. & Gibert, A. (2020). "ECB and Fed Monetary Policy Measures Against the Economic Effects of the Coronavirus Pandemic Have Little Effect". *DIW Focus*. No. 3. Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung (DIW), Berlin.

Bekci, İ., Köse, E. & Aksoy, E. (2020). "Covid-19'un Türkiye'de Bankalar Üzerindeki Ekonomik Etkisine Dair Bir Tahmin". *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*. 5, 185-205.

Beybur, M. (2021). "Covid-19'un Türk Bankacılık Sektöründeki Mevduat ve Katılım Bankalarının Kârlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi". *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*. 56(4), 2627-2646.

Bicil, İ.M. (2021). "Covid-19 Pandemi Sürecinde Türk Bankacılık Sistemindeki Mevduat Bankalarının Toplam Faktör Verimliliğindeki Değişimler". *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 19(4), 349-361.

Cakranegara, P.A. (2020). "Effects of Pandemic Covid 19 on Indonesia Banking (Comparison of Covid 19 with Monetary Crisis 1998)". *Ilomata International Journal of Management*. 1(4), 191-197.

Chou, C. P. & Bentler, P. M. (1995). "Estimates and Tests in Structural Equation Modeling". *Structural Equation Modeling Concepts, Issues and Applications*, (Ed.) Hoyle, R.R. London: SAGE Publications, 37-55.

Çakıcı, Ö. ve Ceylan, M., (2014), *Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi*. İstanbul: TBB Yayını, Yayın No: 301.

Çolak, Ö.F. (2005). *Finansal Piyasalar ve Para Politikası*. Ankara: Nobel Kitabevi.

Çoşkun, R., Altunışık, R. & Yıldırım, E. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı.* İstanbul: Sakarya Yayıncılık.

Çöllü, D.A. (2021). "Katılım Bankaları mı? Geleneksel Bankalar mı? Covid-19 Salgının Finansal Performans Üzerindeki Etkisine İlişkin Bir Değerlendirme". *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*. 12(2), 477-488.

Demir, İ. (2020). *SPSS ile İstatistik Rehberi*. İstanbul: Efe Akademi.

Durmuş, S. & Oral, İ.O. (2020). "CDS Spread'lerinin Makroekonomik Belirleyicilerinin Nitel Yaklaşım Yardımıyla İncelenmesi". *İktisadi ve İdari Bilimler Teori, Güncel Araştırmalar ve Yeni Eğilimler*. (Ed.) Unvan Y.A. IVPE, Cetinje, 295-313.

Elmas, B. (2015). *Finansal Tablolar Analizi*. Ankara: Nobel Kitabevi.

Erol, S.I. (2020). "Covid-19'un Emek Piyasası Üzerine Etkisini Azaltmaya Yönelik Uluslararası Çalışma Normlarına Dayalı Politikalar". *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi.* 10(2), 55-69.

Ersoy, H., Gürbüz, A.O. & Erdoğan, M.F. (2020). "Covid-19'un Türk Bankacılık ve Finans Sektörü Üzerine Etkileri, Alınabilecek Önlemler". *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı. 19(37), 146-173.

Işık, A. & Akdoğan, N. (2021). "Covid-19'un Türk Bankacılık Sektöründeki Mevduat Bankalarına Etkileri". *Muhasebe ve Denetime Bakış*. (63), 111-138.

İskenderoğlu, Ö., Karadeniz, E. & Atioğlu, E. (2012). "Türk Bankacılık Sektöründe Büyüme, Büyüklük ve Sermaye Yapısı Kararlarının Kârlılığa Etkisinin Analizi". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 7(1), 291-311.

Kale, S. (2017). "Türk Bankacılık Sektörünün Aracılık Fonksiyonu". *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2(3), 209-220.

Kartal, M.T. (2020). "Türk Bankacılık Sektöründe Kovid-19 Döneminde Alınan Tedbirler Bağlamında Aktif Rasyosu Düzenlemesinin Muhtemel Etkileri: Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme". *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*. 4(10), 1-18.

Kartal, M.T. İbiş, C. ve Çatıkkaş, Ö. (2018). "Adequacy of audit committees: A study of deposit banks in Turkey". *Borsa İstanbul Review*. 18(2), 150-165.

Kartal, M.T. Çetin, A. ve Tan, Ö.F. (2021). "Kredi/mevduat Oranı (KMO) Gelişimin Kredi Faiz Oranlarına Etkisi: Nedensellik Analizi ile Türkiye Üzerine Bir İnceleme". *Ardahan Üniversitesi İİBF Dergisi*. 3(1), 1-8.

Kaya, Y.T. (2001). "Türk Bankacılık Sisteminde Net Faiz Marjının Modellenmesi". *BDDK MSPD Çalışma Raporları: 2001/4*.

Keskin, H.Ü. (2009). "Tanımlayıcı İstatistikler", *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. (Ed.) Kalaycı Ş., (51-61). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Kısa, Ö. (2021). "Salgın Döneminde Maliye Politikası". *Vergi Raporu*. 267, 93-110.

Kısa, Ö. ve Hacıköylü, C. (2022). "Finansal İşlemler Vergileri Hakkında Genel Bir Değerlendirme ve Türkiye için Bazı Öneriler". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 22(1), 303-322.

Kline, R. B. (2011). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. New York: The Guilford Press.

Kocaman, B.E. (2021). "Covid-19 Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü ve Piyasa Yoğunlaşmasının Analizi". *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*. 14(2), 384-407.

Koç, P., Şahpaz, K.İ., Kalaycı, İ. & İnce, T. (2021). *Covid-19 Salgının Türk Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkilerinin Analizi*. Ankara: İksad Publishing House.

Lagoarde-Segot, T. & Leoni, P. L. (2013). "Pandemics of the Poor and Banking Stability". *Journal of Banking & Finance*. 37(11), 4574–4583.

Lepetit, A. & Fuentos-Albero, C. (2021). "The Limited Power of Monetary Policy in a Pandemic". *SSRN Electronic Journal*. 1-45.

Mishkin, F.S. (2000). *Finansal Piyasalar ve Kurumlar*. (Çev.) Şıklar İ., Çakmak, A. & Yavuz, S. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Önder, İ. Türel O., Ekinci, N. & Somel, C. (1993), *İktisat Politikası Seçenekleri 2*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Öncel, M., Kumrulu, A. & Çağan, N. (2006). *Vergi Hukuku*, 14. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi.

Reis, Ş.G., Kılıç, Y. & Buğan, M.F. (2016). "Banka Karlılığını Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği". *Muhasebe Finansman Dergisi*. 72, 21-36.

Seyidoğlu, H. (1999). *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Şahin, H. (2019). *Türkiye Ekonomisi*, 17. Baskı. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Şen, H. ve Kaya, A. (2015). "Ekonomik Krizlerin Değişmeyen İmdatçısı: Maliye Politikası". *Sosyoekonomi*. 23(23), 55-86.

Şen, S., Tabar, Ç. ve Tokatlıoğlu, M. (2018). "Küresel Krizde Devlet Müdahalesi ve Maliye Politikası". *İş ve Hayat*. 4(8), 9-26.

Şen, S. ve Tokatlıoğlu, M. (2020). "Kamu Maliyesinde Bir Risk Unsuru Olarak Koşullu Yükümlülükler: Türkiye Örneği". *Sosyoekonomi*. 28(44), 215-236.

Tanrıverdi, S. (2010). *Banka Muameleleri Vergisinin Bankacılık Sektöründe Rekabeti Bozucu Etkileri ve Bir Model Önerisi*. Ankara: BDDK Kitapları No: 7.

Taşkın, F.D. (2011). "Türkiye'de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler". *Ege Akademik Bakış*. 11(2), 289-298.

TCMB, 17.03.2020 tarihli ve 2020-16 sayılı Koronavirüsün Olası Ekonomik ve Finansal Etkilerine Karşı Alınan Tedbirlere İlişkin Basın Duyurusu. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2020/DUY2020-16, (09.02.2022).

TCMB, 20.06.2020 tarihli ve 2020-34 sayılı Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2020/DUY2020-34, (09.02.2022).

TCMB, 18.07.2020 tarihli ve 2020-37 sayılı Yabancı Para Zorunlu Karşılık Oranlarına İlişkin Basın Duyurusu. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2020/DUY2020-37, (09.02.2022).

TCMB, 20.08.2020 tarihli ve 2020-50 sayılı Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2020/DUY2020-50, (09.02.2022).

TCMB, 27.11.2020 tarihli ve 2020-71 sayılı Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2020/DUY2020-71, (09.02.2022).

TCMB, 24.02.2021 tarihli ve 2021-10 sayılı Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2021/DUY2021-10, (09.02.2022).

TCMB, 01.07.2021 tarihli ve 2021-27 sayılı Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2021/DUY2021-27, (09.02.2022).

TCMB, 15.09.2021 tarihli ve 2021-39 sayılı Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2021/duy2021-39, (09.02.2022).

TCMB, 09.11.2021 tarihli ve 2021-48 sayılı Zorunlu Karşılıklara İlişkin Basın Duyurusu. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2021/duy2021-48, (09.02.2022).

Tiryaki, G. (2016). *Para ve Finansın Dönüşümü*. Ankara: Efil Yayınevi.

TOBB (2012). *Türkiye Sermaye Piyasası Meclis Raporu 2011*. TOBB Yayın Sıra No: 2012/169. Ankara: Sar Matbaası.

Tokatlıoğlu, M. ve Selen, U. (2019). *Maliye Politikası*, 2. Baskı. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

TSPB Vergi ve Teşvik Çalışma Grubu (2003). *Sermaye Piyasasının Geliştirilmesine Yönelik Vergi Düzenlemeleri Hakkında Rapor*, https://www.tspb.org.tr/wp-content/uploads/2015/06/AIM_Yayin_ve_Raporlar_Calisma_Gruplari_Vergi_ve_Tesvik_Calisma_Grubu1.pdf, (21.02.2022).

Tuna, K. (2021). "Covid-19 Pandemisinin Türkiye'de Bankacılık Sektörü İstihdamı Üzerine Etkileri". *İstanbul İktisat Dergisi*. 71(1), 191-230.

Türkiye Bankalar Birliği (2002). "Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi (TBB'nin Değerlendirme ve Önerileri)". *Bankacılık Dergisi*. 43, 3-17.

Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, Covid-19 Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi. https://www.isim.org.tr/content/upload/attached-files/covid-19-ekonomik-istikra-20200414170956.PDF, ( 10.02.2022).

TÜSİAD. (2003). *Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılan Konusunda Öneriler*. Yayın No. TÜSİAD-T/2003-4/355, İstanbul.

Uslu, H, (2021). "Covid-19 Salgının Türkiye'deki Bankaların Pay Getirileri Üzerine Etkileri: Ampirik Bir Yaklaşım". *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. 13(25), 811-832.

Yetiz, F. (2020). "Bankacılık Sektöründe Karşılaşılan Riskler ve Risk Yönetim Politikaları". *İktisadi ve İdari Bilimler Teori, Güncel Araştırmalar ve Yeni Eğilimler*. (Ed.) Unvan Y.A. IVPE, Cetinje, 19-33.

Yiğit, F. (2018). "Firma Analizi". *Finansal İktisat*. (Ed.) Dinçer H. & Yüksel S. Ankara: Orion Yayınevi, 343-382.

Zengin, S. & Yüksel, S. (2016). "Likidite Riskini Belirleyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir İnceleme". *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 29, 89-90.